

Горова Інна Сергіївна,
здобувач вищої освіти Полтавського
юридичного інституту Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник:
асистент кафедри кримінального права
та кримінально-правових дисциплін
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
доктор філософії
Жигилій Дарія Лазимівна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОПУСТИМОСТІ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У сучасних умовах активної цифровізації суспільних відносин електронні докази набувають особливого значення у кримінальному провадженні, оскільки значна частина суспільно небезпечних діянь супроводжується використанням електронних засобів комунікації, інформаційних систем та мережі Інтернет. Саме тому вважаємо за необхідне проаналізувати законодавчі підходи та судову практику з приводу допустимості електронних доказів у кримінальному провадженні.

Передусім слід зауважити, що чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) не містить визначення категорії «електронні докази». Відповідно до ч. 1 ст. 99 КПК України поняття «документи» охоплює матеріальні носії, що містять відомості, у тому числі й електронні дані – фотозйомки, звукозаписи, відеозаписи та інші носії інформації (зокрема й комп’ютерні дані) [1]. Отже, фактично законодавець відносить електронні докази до категорії «документи», що допускає їх використання для встановлення наявності чи відсутності фактів та обставин у кримінальному провадженні.

Важливим етапом у розвитку правового регулювання електронних доказів стала законодавчі ініціатива від 1 вересня 2020 року щодо внесення змін до КПК України з метою підвищення ефективності протидії кіберзлочинності та врегулювання питань використання електронних доказів.

Законопроект передбачав закріплення електронних доказів як самостійного процесуального джерела доказування та запровадження ст. 100-1, у якій електронний доказ визначався як інформація в електронній (цифровій) формі, що містить відомості, здатні підтвердити факт або обставини, які підлягають встановленню в межах кримінального провадження. Відповідно до проекту Закону, до електронних доказів пропонувалося відносити, зокрема: електронні документи, у тому числі текстові файли, графічні зображення, схеми, фотографії, відео- та аудіозаписи; віртуальні активи; вебсайти та окремі вебсторінки; текстові, мультимедійні й голосові повідомлення; метадані; бази даних; іншу інформацію, зафіксовану в електронній (цифровій) формі [2]. Попри те, що цей законопроект знято з розгляду, сама ініціатива підтверджує усвідомлення законодавцем потреби адаптування кримінального процесу до цифрових реалій. Водночас зняття його з розгляду призводить до виникнення низки проблем під час визначення допустимості електронних доказів у кримінальному провадженні.

У правозастосовній практиці сформувався підхід, за якого електронна інформація набуває статусу доказу у кримінальному провадженні за умови її отримання з належного джерела, уповноваженим суб'єктом і з дотриманням встановленого процесуального порядку. Належним суб'єктом збирання цифрових доказів є особа, уповноважена на здійснення досудового розслідування або відповідної процесуальної дії, а також спеціалісти, залучені для технічного забезпечення фіксації та вилучення даних, що гарантує законність походження доказу. Важливе значення має і правильний спосіб збирання, який передбачає дотримання процесуальних процедур та застосування технічних засобів, що забезпечують цілісність і достовірність електронної інформації. Лише за таких умов цифрові докази можуть бути визнані допустимими та використані для встановлення обставин кримінального правопорушення [3, с. 102–103].

З огляду на це, слід зосередити увагу на постановках Верховного Суду у справі № 208/2160/18 від 25 вересня 2023 року та у справі № 554/5090/16-к від 29 березня 2021 року, у яких суд визначив, що електронні докази слід відносити до документів, а матеріальні носії, на яких така інформація зберігається, – до речових доказів. Причому Верховний Суд визначив, що характерною рисою електронного доказу є відсутність прив'язки до конкретного матеріального носія [4; 5].

Упродовж тривалого часу в правозастосовній практиці існували труднощі щодо визнання електронних доказів допустимими. Водночас допустимість електронного документа не може заперечуватися виключно з огляду на його цифрову форму, що прямо закріплено у ч. 2 ст. 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг». Згідно зі ст. 7 цього Закону, у разі зберігання електронного документа на кількох електронних носіях кожний його примірник визнається оригіналом. Один і той самий електронний документ може одночасно існувати на різних носіях, а всі екземпляри, ідентичні за змістом, вважаються оригінальними та можуть відрізнятися лише датою і часом створення. Визначення електронного документа як оригіналу здійснюється уповноваженою особою, яка його створила [6].

Отже, електронні докази є невід'ємним елементом сучасного кримінального провадження та зумовлені цифровізацією суспільних відносин. За відсутності нормативного визначення поняття «електронних доказів» у судовій практиці сформувався підхід, за якого їх відносять до документів, а матеріальних носіїв, на яких зберігається інформація до речових доказів.

Відсутність чіткої регламентації порядку збирання, фіксації та перевірки автентичності електронних доказів зумовлює низку прогалин та колізій, наприклад, коли однакові за змістом електронні докази можуть по-різному оцінюватися судами, з огляду на вставлення різної правової природи.

З огляду на це вважаю за необхідне закріплення на законодавчому рівня поняття «електронних доказів», їх процесуального статусу тощо, що сприятиме ефективності здійснення кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України № 4651-VI від 13 квіт. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>.

2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю та використання електронних доказів: Проект Закону України від 01 верес. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4229-IX>.

3. Мірошніченко А. О., Забудський О. П., Юр'єв Д. С. Електронні докази в кримінальному провадженні: практика застосування. *Universum*. № 28. 2026. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/2373/2413>.

4. Постанова Верховного суду у справі № 208/2160/18 від 25 верес. 2023 р. про вчинення засудженим кримінального правопорушення. Судові рішення. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113817314>.

5. Постанова Верховного суду у справі № 554/5090/16-к від 29 берез. 2021 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96074938>.

6. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України № 851-IV від 22 трав. 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.

Ковтун Денис Олександрович,
здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
професор кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор
Зарубей Вікторія Володимирівна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах розвитку інформаційних технологій електронні засоби комунікації стали невід'ємною складовою суспільного життя, а цифрова інформація – важливим джерелом доказів у кримінальному провадженні. Особливої актуальності питання використання електронних доказів набуло після запровадження в Україні воєнного стану, оскільки значна частина кримінальних правопорушень, пов'язаних із колабораційною діяльністю, державною зрадою, поширенням інформації про переміщення Збройних Сил України, координацією диверсійних дій та воєнними злочинами, здійснюється саме за допомогою цифрових технологій та месенджерів.

Сучасний етап розвитку кримінального процесуального законодавства України характеризується стрімкою цифровізацією процесу доказування, що особливо актуалізувалося в умовах воєнного стану. Повномасштабна збройна агресія російської